

**AGROSANOAT MAJMUALARI TARMOQLARINI JOYLASHTIRISHNING
GEOGRAFIK JIHATLARI**

Jangirov G'anisher Davron o'g'li

*Sirdaryo viloyati Mirzaobod tumanidani 7-umumiy o'rta ta'lim maktabi geografiya
fani o'qituvchisi*

Annotatsiya. *Maqolada agrosanoat majmualari shakllanishi va joylashtirishning geografik jihatlari o'rganildi.*

Kali so'zlar. *Agrosanoat, tarmoq, hudud, mintaqa, dehqonchilik, chorvachilik, uzumchilik, bog'dorchilik, geografiya, rayon, hudud.*

Agrosanoat majmualari ikki ko'rinishdagi tarkibga ega: tarmoq va hududiy tarkib. Geografik nuqtai nazardan ularning hududiy tashkil etilishidagi qonuniyatlarini o'rganishi muhimroqdir. Bu erda qishloq xo'jaligi tarmoqlarining joylashuvidagi xususiyatlarini, ularning mavsumiyligi hamda areal va mintaqaviy tashkil etilishidek tomonlarini alohida ta'kidlash lozim.

Agrosanoat majmualari dehqonchilik va chorvachilik negizida shakllanadi. Bizning sharoitimizda ko'proq birinchisi, eng avvalo uzumchilik, bog'dorchilik bilan bog'liq bo'lgan sanoat korxonalarini tarqalgan.

Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asosini bir qator ilmiy g'oya (konsepsiya), tushuncha va qonuniyatlar tashkil etadi. Ular jumlasiga umuman geografiya fanining bosh tushunchasi rayon, uning fundamental tushunchasi hududiy mehnat taqsimoti, shuningdek, iqtisodiy geografik rayon va boshqalar kiradi. Hududiy ishlab chiqarish komplekslari yoki majmualari hududiy ishlab chiqarish majmualari ham bu tushunchalar orasida muhim mavqega ega.

Rayon-fransuz tilidan olingan bo'lib (ingliz tilida-region), u hududning umumiy xususiyatga ega bo'lgan ma'lum bir qismini anglatadi. Rayon turli bosqichli va maqsadli yoki yo'nalishli bo'ladi. Bizning fanimizga tegishlisi esa iqtisodiy yoki ijtimoiy-iqtisodiy rayonlar deb ataladi.

O'z navbatida rayon, ayniqsa iqtisodiy rayon hududiy (geografik) mehnat taqsimotining natijasidir. Hududiy mehnat taqsimoti esa iqtisodiy geografik jarayon bo'lib, uning rivojlanish zaminida tabiiy sharoit va resurslarning hududiy jihatdan turli-tumanligi yotadi. Bu tabiiy hududiy tafovutlar xalq xo'jaligi tarmoqlari rivojlanishi va joylashuvining bir joydan ikkinchi joyning farq qilishiga olib keladi, ularsiz iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining o'zi ham bo'lmaydi. "Hamma joyda bor narsa geografiyada aslo bo'lmasligi kerak", deb bejiz aytishmagan.

Ko'rinib turibdiki, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining asosiy tushunchalari bir-birlari bilan chambarchas bog'liq, shu bois ularni aloqadorlikda qarash katta ahamiyatga ega. Bu fikr hududiy ishlab chiqarish majmualariga ham daxldor.

Hududiy ishlab chiqarish majmualari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning jahon ahamiyatiga molik bo'lgan nazariy yutuqlaridan biridir. Uni yaratishda taniqli rus olimi N.N.Kolosovskiyning xizmatini ko'rsatish joiz.

Ishlab chiqarishning hududiy birliklari to'g'risida ilk bor akademik I.G.Aleksandrov mamlakatni elektrlashtirish haqida fikr bildirgan edi. Bu olim o'tgan asrning yigirmanchi yillarida turli yirik elektr stansiyalarini loyihalashda bevosita ishtirok etib, rayon kombinatlari to'g'risidagi nazariyasini yaratadi. O'ttizinchi yillarda esa bu muhim masalani chuqur o'rganib, rayon ishlab chiqarish kombinatlarini barpo etish lozimligini ta'kidladi. Keyinchalik N.N.Kolosovskiy I.G.Aleksandrovning rayon ishlab chiqarish kombinatlarini to'g'risidagi nazariy ishidan Ural, Sibir va Qozog'iston kabi yirik rayonlar misolida amaliy foydalandi, uni boyitdi va shu asosda o'zining rayon komplekslari (majmualari) to'g'risidagi ilmiy g'oyasini yaratdi.

N.N.Kolosovskiy 1947-yilda hududiy ishlab chiqarish (aniqrog'i, ishlab chiqarishning hududiy birikmalari yoki komplekslari) mayzusida o'z maqolasini chop ettirdi. Uning fikricha, bu nazariyaning asosiy mohiyatini ma'lum bir hududda yoki joyda ishlab chiqarish korxonalari va aholi manzilgohlarini bir-biri bilan bog'liq holda rivojlanishi va joylanishi tashkil etadi. U ishlab chiqarishning hududiy majmuasini iqtisodiy geografiya fanining tarkibiy qismi ekanligini ta'kidlab, ayni paytda ma'lum hududda o'rnatilgan ishlab chiqarish korxonalarining yig'indisi har doim ham majmua hosil qilmaydi, deb uqtiradi. Bunday holda korxonalarining oddiy hududiy guruxi tashkil bo'ladi, xolos. Demak, har qanday hududiy majmua bu korxonalar guruxi, ammo har qanday gurux majmua bo'la olmaydi.

Biroq turli bosqichdagi iqtisodiy rayonlar ham hududiy ishlab chiqarish majmualari tarzida ko'rilishi mumkin. Masalan, O'zbekiston Respublikasida Farg'ona vodiysi, Toshkent viloyati hududiy ishlab chiqarish majmualari va h. k. Savol tug'ilishi mumkin: haqiqatda yoki real voqeelikda hududiy ishlab chiqarish majmualari qayerda vujudga keladi va har qanday joyning ishlab chiqarish korxonalari birlashmasini hududiy majmua deb atash mumkinmi? Bu erda masalaga bar tomonlama yondashish kerak va hududiy ishlab chiqarish majmualarning mohiyatiga ko'ra har xil bo'lishini anglab olish zarur. Aks holda, chalkashliklar vujudga kelishi muqarrar.

ADABIYOTLAR:

1. Soliev A. O'zbekiston geografiyasi (O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi). – T.: «Universitet», 2014.
2. Saushkin Yu.G. Geograficheskoe mishlenie. – Smolensk: Oykumena, 2011.
3. Safarova Nasiba Irankulova, Amanbaeva Ziyoda Abduboisovna, Gapparov Azimbek Nazarovich Moddiy ishlab chiqarish asoslari.o'quv qo'llanma. Toshkent 2013.
4. Хрущев А.Т. География промышленности.-М.:Высшая школа. 1990.
5. Maksakovskiy V.P. Geograficheskaya kartina mira. Kn. I: Obhaya karakteristika mira. Moskva, Drofa, 2008, 4 e izd.
6. Tojatievich, A. B. (2022). Raise the awareness of military personnel about combat and combat readiness.
7. Абдуллаев, Б. Т. (2023). ИНСОН ТАНАСИНИ ЧИДАМЛИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 15, 85-89.
8. Абдуллаев, Б. Т. (2023). ЁШЛАРНИ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШГА КАРАТИЛГАН ИЖТИМОИЙ ЙўНАЛИШЛАР. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(1), 109-113.
9. Абдуллаев, Б. Т. (2023). ЁШЛАРНИНГ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯСИ ҲАЁТИЙ ДОЛЗАРБ ВАЗИФА. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(1), 89-93.